

KEMAL TAHİR ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER, KONUŞMALAR*

Baykan SEZER*

ÖZET: Kemal Tahir, her şeyden önce büyük bir romancıdır. Kemal Tahir düşün yaşamında toplumumuzun Batı'dan farklılığını ilk gözleyen aydınlarımızdan biri olarak yola çıkıp Doğu-Batı çatışması görüşüne ulaşmış, bu çatışmada Doğu'nun, Doğu halklarının sözcülüğünü, savunuculuğunu yüklenmiş bir yazarımızdır. Kemal Tahir, yaşamı boyunca Osmanlı konusu üzerinde özellikle durmuştur. Osmanlı, bugün de sorunlarımızı anlamamızda, çıkar yolu bulmamızda önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır. Bu nedenle Kemal Tahir, Osmanlı'ya ilgi durmuş, konunun önemini bizlere anlatmaya çalışmıştır. Kemal Tahir'in yaşamı boyunca en fazla üzerinde durduğu konuların başında Batılılaşma ya da Batıcılışma sorunu gelmektedir. Kemal Tahir'in önemi, ilk dönem yenileşme deneyimizdeki başarısızlıkları göz önünde tutarak Batı'nın 1960'lı yıllarda bize önerdiği açıklama ve tanımları oldukları gibi benimsemek yerine bu tanımları da sorgulamaya başlamasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kemal Tahir, Doğu-Batı Çatışması, Osmanlı, Batıcılışma

Assessments And Speeches On Kemal Tahir

ABSTRACT: First of all, Kemal Tahir is a great novelist. Kemal Tahir is a writer who, as one of our intellectuals who first observed the difference of our society from the West, reached the view of East-West conflict and assumed the spokespersonship and advocacy of the East and the peoples of the East in this conflict. Kemal Tahir has especially focused on the Ottoman subject throughout his life. The Ottoman Empire is still an important starting point for us to understand our problems and find a way out. For this reason, Kemal Tahir stopped interested in the Ottoman Empire and tried to explain the importance of the subject to us. Westernization or Westernization is one of the issues that Kemal Tahir focused on the most throughout his life. The importance of Kemal Tahir is that, considering the failures in our first period of innovation, he started to question these definitions instead of adopting the explanations and definitions offered to us by the West in the 1960s.

Keywords: Kemal Tahir, East-West Conflict, Ottoman, Westernization

---

* Bu başlık altında yer alan yazılar daha önce "Sosyoloji Yıllığı/Kitap 10: Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına, Ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul: Kızılelma Yayıncılık, 2003." adlı çalışma içinde yayınlanmıştır. Dergi web sitesinde "Yayın Politikası" kısmında "Sosyologca 'Türk sosyolojisi' geleneğine duyduğu saygıyla bağlantılı olarak vefat etmiş sosyologların ve sosyal bilimcilerin telif sorunu olmayan yazılarını yayımlayabilir. Bu tür yazılar hakem değerlendirmesine tabi tutulmaz." şeklinde belirtildiği üzere Türk sosyolojisinin önemli isimlerinden ve Kemal Tahir'in görüşlerinin sosyolojideki görüntüsü olan Baykan Sezer'in Kemal Tahir hakkındaki yazılarına bu sayıda yer vermek adına yeniden yayınlanmaktadır.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Merhum Öğretim Üyesi

Kemal Tahir Üzerine*

Büyük romancı Kemal Tahir'i yitireli tam 24 yıl olmuş, yaklaşık çeyrek yüzyıl geçmiş. Daha dünmüş gibi geliyor insana. Bu, kendisini tanımak, sohbetine katılmak olanağı bulmuş bizim kuşak için çok renkli ve güçlü kişiliğin ve hepimize yeni ufuklar, yeni düşünce ve araştırma konuları kazandıran tadına doyumaz sohbetlerinin etkisiyle anıların canlı kalmasından öteye bir olaydır. Ölümünden bu yana neredeyse çeyrek yüzyıl geçmiş. Kemal Tahir'i kendimize buncasına yakın saymamızın gerçek nedeni bir yerde romanlarının edebiyatımızın, edebiyatın en önemli yapıtları olmayı sürdürmesidir. Bugün de Kemal Tahir'i okumadan, bilmeden Türk edebiyatından, dünya romanından söz etmemiz mümkün değildir.

Yine Kemal Tahir'in Türk toplumu ile Türk tarihi ile ilgili görüşleri, uyarıları, değerlendirmeleri bugün de önemini sürdürmektedir. Geçen süre Kemal Tahir'in tarih konusunda, toplumumuz konusunda hazır kalıpların, hazır dışarıdan ithal açıklamaların sorunları anlamamızda bizi yanlışa sürükleyeceği konusunu ısrarla vurgulamıştı. Bu ısrarında ne denli haklı olduğu günümüzde çok daha iyi anlaşılmaktadır. Geçmişte Kemal Tahir'e karşı Türkiye için ithal görüş ve reçetelerin çözüm olacağını savunanlar bile günümüzde görüşlerini bırakmamış olsalar bile en azından bugün başka sözcükler kullanmak zorunda kalmışlardır. Kemal Tahir'in toplumumuzla, tarihimizle ilgili tartışmaların yoğunlaştığı bir dönemde savunduğu görüşler, takındığı tutum bugün haklı çıkmıştır.

Elbet Kemal Tahir'in belli dönemde çok önemli romanlar yazmış olması ve yine aynı dönemde Türkiye ve Türkiye sorunları önünde önemli doğruları savunmuş bulunması Türk edebiyatında ve Türk düşün yaşamı içinde büyük önem taşımaktadır. Kemal Tahir'in bu önemi yalnızca yaşadığı dönemle sınırlı değildir. Kemal Tahir ve düşüncesi bugün de önemini korumaktadır. Günümüzde de Kemal Tahir'in romanlarını okumadan romandan, edebiyattan keyif aldıklarını, edebiyat ve romanın önemini kavradıklarını söyleyenlere şaşarım ve gülerim. Yine aynı biçimde Kemal Tahir'in saptamaları ve uyarıları göz önüne alınmadan Türkiye'nin özelliklerini ve sorunlarını anlamanın olanağı yoktur.

Kemal Tahir, yaşamı boyunca Osmanlı konusu üzerinde özellikle durmuştur. Kemal Tahir Osmanlı'ya olan bu ilgisinin geçmişe duyulan bir özlemin ürünü olmadığını sık sık belirtmeye çalıştı. Osmanlı, bugün de sorunlarımızı anlamamızda, çıkar yolu bulmamızda önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır. Bu nedenle Kemal Tahir, Osmanlı'ya ilgi durmuş, konunun önemini bizlere anlatmaya çalışmıştır. Benzer şeyleri Kemal Tahir için de söylememiz mümkündür. Belli bir dönemde insan zekâ ve yaratıcılığının en parlak örneğini oluşturmuş, bugün de hala hayranlık uyandıran bir müze parçası değildir. Görüşleri, kitapları bugün de yararlanacağımız, yararlandığımız bir yazardır, düşün adamıdır. Ölümünden çeyrek yüzyıl geçmiş olmasına inanmakta güçlük çekmemizin gerçek nedeni Kemal Tahir'in güncelliğini korumuş olmasıdır.

Edebiyat ve roman benim uzmanlık alanım değildir. Ancak bu konularda bir okur olarak görüş sahibi olmak hakkına sahip olduğumu düşünüyorum. Bu nedenle Kemal Tahir'in dünya çapında bir büyük Türk romancısı olduğunu belirtmekten geri durmadım. Yine kanımca Kemal Tahir, XX. yüzyılın en büyük romancısıdır. Bu söylediklerimin duygusallıkla ya da Kemal Tahir'i yüceltebilmek için abartılarla ilgisi yoktur. Bu nedenle belki kendi uzmanlık alanımın dışına çıkacağım ama izninizle konu üzerinde burada kısaca durmak

* Baykan Sezer'in 26.4.1997 günü İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı tarafından Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde düzenlenen Kemal Tahir'i anma toplantısında yaptığı konuşmanın metnidir.

istiyorum. Kemal Tahir'in bir büyük Türk romancısı olduğunu, dünya romanında XX. yüzyılda zirveyi temsil ettiğini belirttim. Özel olarak sanatta, genel olarak düşün alanında -ulusal-evrensel sorunsalına da en iyi yanıt ve bu konuda en iyi örnek Kemal Tahir'dir.

Evrenselliğin ölçütü bugün dünyada egemen güçlerin oluşturduğu biçim ve kalıplara uymak ya da egemen güçlerin görüşlerini paylaşmak ve bu görüşlere arka çıkmak değildir. Dünya için geçerli olabilecek söze sahip olmak, tarihi gelişme üzerinde olumlu etki yapacak güçlerin sözcülüğünü yüklenmek sanatta ve düşünce de evrenselliğin bence tek ölçütüdür. Yaygın görüşlere ve egemen biçim ve kalıplara uyararak yurt dışında ilgi uyandırmak belki mümkündür. Ancak bu durumda kendi toplumunuzla, kendi ülkenizle ilişkiniz soru konusudur. Eğer söz konusu egemen görüşlerin, biçimlerin yaratıcısı toplumların üyesi değilseniz kendi toplumunuzla ilişkiniz kullandığınız dil ve taşıdığınız pasaportla sınırlanır. Sonunda bazı Afrikalı yazarlarda tanık olunduğu gibi kitaplar doğrudan İngilizce ya da Fransızca yazılmaya başlanır.

Kemal Tahir bu konuda tutumunu çok açık bir biçimde dile getirmiştir. Romanlarını Batılılar bunalımda oldukları için onların hoşça vakit geçirebilmelerini sağlamak amacıyla yazmamıştır. Romanlarında Türk insanını, Türk insanının dramını ele almıştır. Türk insanını romanlarında ele alırken Türk insanını yetkili bir kişi olarak yabancılara tanıtan adeta turist rehberi konumunu benimsememiş, Türk insanını romanlarında ele alırken Türk insanının tarih birikimini, Türk insanının günümüz toplumlar arası ilişkilerde söyleyeceği sözünü, oynayacağı rolü gün ışığına çıkarmıştır.

Her sanat dalının kendi özellikleri vardır. Siyasi bilincine en yakın romanla ilgili bir saptama yapmak istiyorum. Dünya üzerinde söyleyeceği sözü olan, ileride dünya üzerinde -önemli rollere aday ülkeler önemli romancılar yetiştirmişlerdir. Romancılar bu gelişmenin bir yerde habercileri, sözcüleri olmuşlardır. Bir dönem Fransız ve İngiliz romanının önemi -yanında XIX. yüzyılda Rusya'da Dostoyevski çıkmıştır. Dostoyevski romanlarını yazdığı dönemde Rusya Batı'nın kenar bölgesinde ikinci sınıf bir ülkesidir. Buna karşılık Dostoyevski tek de kalmamış, Dostoyevski'nin yanında birçok önemli yazar XIX. yüzyılda Rusya'da yetişmiştir. Başta Dostoyevski, bu yazarlar Rusya'nın XX. yüzyılda oynayacağı rolün habercisi olmuştur. Kemal Tahir Türk romanının önemli bir yerde olduğunu, dünya edebiyatı içinde ayrıcalıklı bir yerde bulunduğunu boşuna söylememiştir. Türkiye geleceğin oluşturulmasında söz sahibi olmaya aday bir ülkedir. Türkiye'nin önünde bulunan bu olanağı ilk sezinleyen kişidir. Bu nedenle Kemal Tahir son çizgiye dek Türk romancısı olarak kalmasına karşın Türkiye'nin geleceğin oluşturulmasında sözü olduğu için dünya çapında bir yazardır. Sözünü tüketmiş Batı'da eski usta arın çapında bir yazar çıkmazken XX. yüzyılda Türkiye'de Kemal Tahir yetişmiştir.

XX. yüzyılda Rusya dünya üzerinde çok önemli bir rol üstlenmiştir. Bu gelişme sırasında Rus yöneticileri Dostoyevski'yi tümüyle yasaklamış olmasalar bile bir yana itilmiş, okunması özendirilmemiştir. Bugün Rusya eline geçmiş bu fırsatı tepmiş, yeniden sıradan bir ülke durumuna düşmüştür. Rusya'nın bugünkü başarısızlığı ile yöneticilerin Dostoyevski'ye karşı olan tutumları arasında doğrudan bağlantı kurmak belki yanlış olur ama bu tutum bazı şeylerin göstergesidir, Rusya'nın başarısızlığını anlayıp açıklamamızda bize yardımcı olur.

Kemal Tahir çapında bir romancı yetiştirmiş bulunan Türkiye söyleyecek sözü olduğunu, gelecekte önemli roller üstlenebileceğini kanıtlamış bulunmaktadır. Rusya bir örnektir. Bu fırsatı gereği gibi değerlendirip değerlendiremeyeceğimiz ise bir yerde Kemal Tahir'in romanları ve Kemal Tahir düşüncesi önünde takınacağımız tutuma, Kemal Tahir düşüncesinden gerekli dersleri çıkarıp çıkarmamamıza bağlıdır.

Kemal Tahir, evrenselliği yakalayabilmenin yolunu, ulusal-evrensel ilişkisini en iyi bir biçimde kavramış, bunun en başarılı örneklerini romanlarında bize vermiştir. Evrensel sanı-

lan kalıpların uygulanmasıyla değil dünyayı ilgilendirir sözlerin sahibi olmakla evrenselliğin yakalanabileceğini bize göstermiştir. Sanatta evrensellik-ulusallık tartışmasının Kemal Tahir örneği göz önünde tutulursa gerçek zeminine oturacağını sanmaktayım.

Kemal Tahir'in yaşamı boyunca en fazla üzerinde durduğu konuların başında Batılılaşma ya da Batıcılışma sorunu gelmektedir. Bir rastlantı sonucu da değildir. Bir Türk yazarı olarak Türk romanının dünya edebiyatı içinde kendine düşen yeri kazanabilmesi için uğraş verirken aynı anda Türkiye'nin de toplumlar arası ilişkilerde layık olduğu yeri kazanması çabası içindeydi. Bu nedenle toplumlar arası ilişkilerde yerimizi yeniden düzenleyen, yeniden tanımlayan Batılılaşma olayına ilgisiz kalması beklenemezdi. Osmanlı İmparatorluğu dünyadaki yeni gelişmeler önünde konumunu ve ağırlığını koruyabilmek amacıyla elinde bulunan güç ve olanakları bir başka siyaset içinde değerlendirmek çabası içine girmiş ve bunun sonucu Batıcılışma çabamız başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu bir dünya imparatorluğudur. Gücünü ve önemini tarihte güttüğü dünya siyaseti aracılığıyla kazanmıştır. Sorunlarının kaynağı da güttüğü geleneksel siyasetinin etkinliğini giderek yitirmesidir. Osmanlı, sorunların çözümünü de yine aynı düzeyde aramıştır. Osmanlı'nın toplumla, yönettiği halklarla hiçbir önemli sorunu olmamıştır. Yeni bir seçim yapmak gereğini toplumun zorlamaları sonucu duymamıştır. Osmanlı'da Batıcılışma akımının devlet kadrolarınca yasa yoluyla yürütülmesi, yenileşmenin devlet kurumlarıyla sınırlı tutulup topluma gereğince yansıtılmamış olması yurdumuzda Batılılaşmanın yanlış uygulanmasından kaynaklanmamaktadır. Aksine Osmanlı'da Batıcılışmanın gerçek mahiyetini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

XIX. yüzyıldaki belli gelişmeler bazı yanlış anlamalara neden olmuştur. Batı Yeni Çağla birlikte yeni ticaret yolları aracılığıyla yeni ülkelerle yeni ilişkiler ağı kurmuş, bu yeni ilişkiler Batı'ya önemli üstünlükler kazandırmıştır. Bu gelişme sonunda uygarlıkların beşiği sayılan Akdeniz Atlantik ülkeleri önünde eski önemini yitirmeye başlamıştır. Batı, bu üstünlüğünü bir dünya egemenliğine çevirebilmek için geleneksel Doğu ülkelerine, bu ülkelerle ilişkilerinde üstünlüğünü kanıtlamak yerine kolayı seçmiş, kendisine ayrıcalık ve üstünlük sağlayan ilişkileri dayatmaya başlamıştır. Doğu ülkeleri çağdaş ilişkilere ayak uydurulması bahanesiyle endüstrileşme, Batılılaşma adı altında kendilerinin taraf olmadıkları bir ilişkiye zorlanmışlar, bu zorlama arasında kimliklerini, özelliklerini yitirmek tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bir başka ülkeyi izleyerek, o ülkenin geliştirdiği kalıplara uymakla çağdaş ilişkilere katılabilmek olanağı yoktur. Eğer çağdaş ilişkiler içinde yapabileceğimiz bir şey, söyleyecek bir sözümüz varsa çağdaş ilişkiler içinde hak ettiğimiz yeri alabiliriz.

Kemal Tahir bu konuda da en doğru, en geçerli saptamayı yapmıştır. Yabancı açıklamaları benimseyerek, hazır modelleri kopyalayarak çağdaş ilişkilere katılmanın mümkün olmadığını ısrarla belirtmekten geri durmamıştır. Kemal Tahir, yalnızca toplumumuzun özelliklerini belirtmekle, vurgulamakla yetinmemiş, toplumlar arası ilişkilerde yerimizin, ağırlığımızın saptanmasına özen göstermiştir. Başlangıçta Kemal Tahir Doğu toplum özellikleri üzerinde dururken giderek toplumlar arası ilişkilerde yerimizi, gücümüzü saptamamıza yarar, bizim dünya ilişkilerine katılmamıza izin verir, Doğu-Batı çatışmasını görüşlerinde temel almaya başlamıştır.

Bugün Batı, bizlere yeryüzünde büyük bir başarı elde etmiş görüntüsünü vermektedir. Karşısına çıkabilecek herhangi bir güç kalmadığı inancıyla yeni dünya düzeni adı altında kendi yasalarını, kendi egemenliğini yürütmekte kararlı görünmektedir. Gerçekte Batı'nın bu başarısı, başarısızlığının ürünüdür. XIX. yüzyıldan bu yana tüm beklentileri, açıklamaları yanlış çıkmış, gelecekle ilgili herhangi bir önerisi kalmamıştır. Günümüzü güçlendirerek sürdürmekten başka önerisi, sözü kalmamıştır. Batı sözünü tüketmiştir. Doğu ise günümüz ilişkilerine uyum sağlamak adına Batılılaşma dayatmasıyla kimliğini, yaratıcılığını yitirmiş

bulunmaktadır. Unutulmasın, Osmanlı kendi iradesiyle Batılılaşma seçimini yapmıştır. Bu konuda belki de tek Doğu ülkesidir. Osmanlı bu seçimini yaparken Batı toplumlarına özendiği için değil kendi özelliklerini, önemini korumak istemiştir. Bugün Türkiye'nin ne Batı'nın tükenmişliğini, ne de bir dünya siyasetine dayalı bir imparatorluğun varisleri olarak yeni bir siyasi öneri ve yol göstericilikten yoksun bırakılmış Doğu'nun bugün içine itilmiş bulunduğu çaresizliğini paylaşmakta çıkarı vardır. Türkiye'nin kendi söyleyeceği sözü, geleceğin oluşturulmasında kendisine düşen önemli rolü bulunmaktadır. Kemal Tahir çağında bir romancı yetiştirerek bunu kanıtlamıştır. Türkiye'nin önündeki bu fırsattan gereğince yararlanıp yararlanamayacağı bir yerde Kemal Tahir'in görüşlerini, uyarılarını nasıl değerlendireceğimize bağlıdır.

Kemal Tahir Üzerine İki Televizyon Konuşması*

1

Kemal Tahir büyük romancıdır. Benim kişisel kanım kendisinin XX. yüzyılın en önemli romancısı olduğu yönündedir. Kemal Tahir aynı anda düşün yaşamımızda önemli bir aşamadır. Doğu toplumlarının, bu arada Türkiye'nin yeniden tanımlandığı, toplumlararası ilişkilerde yerinin yeniden sorgulanmaya başladığı bir dönemde Kemal Tahir çapında ve öneminde bir romancının varlığı genel olarak Türkiye ve özel olarak bizim kuşak için büyük bir şans olmuştur.

1960'lı yıllar iki dünya savaşı sonrası Batı'nın elinde tuttuğu dünya egemenliğine yeni bir biçim kazandırma çabasına girdiği dönemdir. Batı dünya egemenliğinde denetimi ele geçirme çabasında kendi arasında iki kez çekişmeye girmiş ve bu çekişmeler Batı içinde büyük yıkımlara yol açarken hiçbir aşama elde edilememiştir. Her iki savaşta da taraflar değişmemiş, getirilen öneriler, siyasetler aynı kalmıştır. Buna karşılık Batı'da savaşın getirdiği kargaşalık Doğu ülkelerine Batı'ya başkaldırma olanakları sağlamıştır. Batı bu kısır döngüden kurtulmak, kendi iç çelişkileriyle elinde tuttuğu dünya egemenliğini yitirmemek amacıyla kendi dünya egemenliğine bugün yeni dünya düzeni olarak bize tanıtılan yeni bir biçim verme çabası içine girmiştir. Bu arada Doğu toplumları ve bu toplumların toplumlararası ilişkilerdeki yeri yeni baştan ele alınmış, yeniden tanımlanmaya konulmuştur. Unutulmuş ATÜT kuramının gündeme gelişi, az-gelişmişlik kuramının oluşturulması bu dönemdedir.

Türkiye Doğu-Batı çatışmasındaki ayrıcalıklı konumu nedeniyle daha başlangıçtan bu ilişkilerin içinde bulunmuştur. Unutulmasın, Türkiye I. Dünya Savaşı'nda savaşan taraflar arasındadır. Daha XIX. yüzyıl başlarında "yenileşme" adı altında gelişmelere ayak uydurmaya çalışmıştır. Tüm bize öğretilenlere ve tüm çabalarımıza karşın Türkiye sorunlarını aşamamıştır. Bu nedenle yeni açıklamalar ve toplumumuzu yeniden tanımlama çabaları yurdumuzda da ilgi uyandırmıştır. Kemal Tahir de sorumluluğunun bilincinde bir Türk romancısı olarak bu tartışmalara ilgi duymuştur. Kemal Tahir Türk düşüncesinde yerini 1960'lı yıllarda başlayan bu tartışmalar sırasında kazanmıştır.

Kemal Tahir'in önemi, ilk dönem yenileşme deneyimizdeki başarısızlıkları göz önünde tutarak Batı'nın 1960'lı yıllarda bize önerdiği açıklama ve tanımları oldukları gibi benimsemek yerine bu tanımları da sorgulamaya başlamasıdır. Başlangıçta ATÜT tanımına ilgi duymuştur. Ama bu ilgisi kısa sürede ATÜT kavramının bize öğretilen biçimiyle benimsenmesi yerine bu kavramın da sorgulanmasına dönüşmüştür. Kemal Tahir yalnızca bize önerilen toplum tanımlarını sorgulamakla yetinmemiş, toplumları tanımlayan temel ilişkiyi de sorgulamaya başlamış, bu sorgulaması sonunda Türk toplumunun Batı'dan farklı özellikler taşıdığı doğru saptamasından yola çıkarak Doğu-Batı çatışması görüşüne ulaşmıştır.

Doğu-Batı çatışması genel çerçevesi Türk düşüncesine Yalta'dan Malta'ya uzanan yeni gelişmeleri anlamımıza, açıklamamıza izin verir önemli ipuçlarını taşımaktadır. Hepimiz Türkiye'nin yeryüzünde çok önemli bir yerde olduğunu söylüyoruz. Bu konumda bir ülkenin yeni gelişmeler önünde söyleyebilecek sözü olması gerekir. Söyleyebilecek sözümüz olabilmesi için de gelişmeleri kavrayabilmek, açıklayabilmek zorunluluğu vardır. Kemal Tahir'in gündeme getirdiği Doğu-Batı çatışması genel çerçevesi bize bu olanağı sağlamaktadır. Tarih boyunca olduğu gibi Doğu'nun öncülüğünü ve sözcülüğünü bu kez

* Baykan Sezer'in Kemal Tahir'le ilgili televizyon konuşmalarından birincisi 21 Nisan 1995 tarihinde Kanal 7'de, tarihini saptayamadığımız ikincisi ise TGRT'de yayınlanmıştır.

düşünce düzeyinde yüklenebilmek olanağını bize sağlamaktadır. Batı'nın öğrettiklerini olduğu aktarmakla yetinmek alışkanlığımız içinde bu olanaktan ne ölçüde yararlandık, elbet soru konusudur.

Toplumlar arası ilişkilerde yerimizi anlayabilmemiz için yalnızca bizi tanımlayan etiketlerle yetinmemek, ilişkilerde taraflardan birisi olan Batı'yı da ayrıca ve bir başına değil birlikte açıklayan bir çerçeve oluşturmak zorunluluğu vardır. Bu zorunluluğu sezinleyen Kemal Tahir olmuş ve bu nedenle çeşitli aşamalardan sonra Doğu-Batı çatışması çerçevesinin oluşturulması çabasına koşulmuştur.

Kemal Tahir bu çabası içinde bir başka yönde de Türk düşüncesine çok önemli bir katkıda bulunmuş, tarihle günümüz arasında doğru ilişkiyi kurmuştur. Tarihi günümüzü açıklamada da kullanılsa günün koşul ve gerekleri dışında anlaşılabilir, açıklanabilir övgü, yergi ya da özlem alanı olarak değil günümüz ilişkileri dinamiğinin bir parçası olarak yeni bir açıdan gündeme getirmiş, Türk toplumunun çok önemli bir gücünü bize anımsatmıştır. Belli dünya görüşüne sahip kişilerin bu görüşün yargılarının Türk tarihinin yerine geçebileceği yanılığında yanılığında günümüz toplumlar arası ilişkilerini anlama, açıklama çabasına sırt çevirip geçmişimize sığınanların aksine tarihimizi güncelleştirmiş, belli bir dünya görüşü ile tarih anlayışı arasındaki doğru bağlantının en geçerli örneklerini bize sunmuştur. Bu açıdan da Kemal Tahir'in Türk düşüncesinde ayrı bir yeri vardır.

Kemal Tahir'in başlattığı, katıldığı tartışmalar henüz aşılmamıştır. Temel sorunları içermesi nedeniyle kolayca aşılması da söz konusu değildir. Bu nedenle de Kemal Tahir yalnızca belli bir dönemde Türk düşüncesinin canlılığını, zenginliğini simgelemekle kalmamakta, günümüzde de dünya ve tarih içindeki yerimizi anlamak ve açıklamak için gerekli çerçeveyi bize sağlamakla önemini sürdürmektedir. Kendisini saygıyla anıyorum. Ben kendisinden çok şey öğrendiğimi sanıyorum. Kendisine saygı yanında teşekkür borcum da vardır.

2

- Kemal Tahir, her şeyden önce büyük bir romancıdır. Benim kişisel kanım, XX. yüzyılın en büyük romancısıdır.

- Kemal Tahir, romancı ama Kemal Tahir'i tanımlayabilmemiz için Türk romancısı olduğunu da belirtmemiz gerekir. Başka deyişle kitaplarında Türk insanının dramını dile getirmiştir.

- Kemal Tahir düşün yaşamında toplumumuzun Batı'dan farklılığını ilk gözleyen aydınlarımızdan biri olarak yola çıkıp Doğu-Batı çatışması görüşüne ulaşmış, bu çatışmada Doğu'nun, Doğu halklarının sözcülüğünü, savunuculuğunu yüklenmiş bir yazarımızdır.

- Bu konuda Türkiye'de öncülüğün bir romancıdan gelmiş olması ilgi çekicidir. Roman Batı çıkışlı, Batı geleneğinde bir sanat koludur.

- Roman, ilk ürünleri Batı'da görülen, ilk geleneğini Batı'da kazanmış bir sanat koludur ama Batı uygarlığının doğrudan değil Doğu-Batı çatışmasının ürünüdür. İlk önemli roman Don Quichotte, Batı'nın denizasıırı serüveninde önu çeken İspanya'da yazılmıştır. Batı dünya egemenliğindeki konumlarına bağlı olarak İngiltere ve Fransa'da Dickens, Stendhal, Balzac yetişmiştir. Dostoyevski Rusya'nın XX. yüzyılda oynayacağı rolün habercisidir.

- Aynı çatışmada yeri olan Türkiye'de Kemal Tahir gerçek bir Türk romancısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı taklitçisi olarak kalmamış, Batı insanının dramını yurdumuza uygulamakla, Batı değerlerine dayalı, Batı beklenti ve ölçülerine uygun roman yazmakla

yetinmemiştir. Türk insanının dramına dayalı Türk romanını dünya edebiyatına kazandırmıştır.

- Doğu insanının dramı bireysel değil toplum düzeyinde ve belli olaylar aracılığıyla biçimlenmektedir. Kemal Tahir'de Doğu insanının dramına uygun bir roman çabasına tanık olunmaktadır. İç diyalog ve betimlemelerin yerini karşılıklı konuşmalar almıştır. Yine romanlarında belli olaylara yer verilmektedir.

- Türk toplumuna yön vermiş olaylar Kemal Tahir'in romanında öne çıkmaktadır. Kemal Tahir ile ilgili tarihsel romandan söz edilmiştir. Bu Türk insanının ve Türk insanının dramının dayattığı bir zorunluluktur. Türk insanı ve Türk toplumu ile ilgili her alanda tarihle kaynaşmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Söz gelişi sosyoloji için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

- Tarihimizin, Türk insanının önemini, değerini Kemal Tahir bize anımsatmıştır. Bu önemi hak etmek çaba gerektirmektedir. Günümüz ilişkileri içinde kullanılır biçim kazandırmak gerektirir. Kemal Tahir'in tüm yaşamı bize örnektir. Sürekli hazır kalıplara karşı çıkmış, kalıplarla yetinmemiş, Türk insanının ve Türk toplumunun gücünü yaşama geçirebilmek için dur durak bilmeden çalışmıştır.

- Elimizde büyük bir güç ve zenginlik bulunmaktadır. Bu güç ve zenginliğe ancak kendi çabamızla sahip çıkabiliriz. Bunu Kemal Tahir bize öğretti. Bu güç ve zenginliği romanlarıyla bize tanıttı. Kendisini saygıyla anıyorum.